

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty
Güz/Autumn, 2021, 8 (2), 649-665

SALİH AKDEMİR VE SAMİ DİLLERİN KUR'ANI ANLAMADAKİ ROLÜ
Salih Akdemir and the Role of Semitic Languages in the Understanding of the
Quran

Mürsel ETHEM

Dr. Öğrt. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü Tefsir Anabilim Dalı, Denizli, Türkiye, e-Mail: murselahiska@gmail.com Orcid No: 0000-0002-2928-0638

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received: 23/09/2021
Kabul Tarihi / Accepted: 09/11/2021
Yayın Tarihi / Published: 30/12/2021
Cilt / Volume: 8
Sayı / Issue: 2
Sayfa / Pages: 649-665

Atıf / Cite as: Ethem, Mürsel. "Salih Akdemir Ve Sami Dillerin Kur'anı Anlamadaki Rolü" [Salih Akdemir and the Role of Semitic Languages in the Understanding of the Quran]. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 8/2 (2021), 649-665.

Doi No: <https://www.doi.org/10.17859/pauifd.999646>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 8 (2) 2021: 649-665

SALİH AKDEMİR VE SAMİ DİLLERİN KUR'ANI ANLAMADAKİ ROLÜ*

Mürsel ETHEM**

Öz

Akdemir, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi bünyesinde Tefsir alanında uzun yıllar görev yapmış bir akademisyendir. O, hayatının son yıllarında Kur'an'ın anlaşılmasında Sami Dillerinin önemini gündeme getirmiştir.

Kur'an'da geçen sözcüklerin nüzul dönemindeki kök anlamlarının tespiti, Kur'an'ın doğru anlaşılabilmesi için önemlidir. Ancak konunun önemine dikkat çeken az sayıda bilim adamı birtakım önerilerde bulunsa da bu öneriler Akdemir'e göre yeterli değildir. Zira Akdemir, Sami Dillerinin, Kur'an sözcüklerinin kök anlamlarının tespit edilmesinde vazgeçilmez bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Akdemir'in bu düşünceleri sadece bir öneri olmakla kalmamıştır. Bilakis bu teorisini, yüksek lisans ve doktora çalışmalarıyla pratiğe geçirmiştir.

Biz bu çalışmamızın ilk aşamasında kısaca Akdemir'in hayatından bahsedeceğiz. Ardından Sami Dilleri hakkında öz bilgi sunmaya çalışacağız. Daha sonraki aşamada ise Akdemir'in Sami Dilleri konusundaki görüşlerine yer vereceğiz. Son olarak da Kur'an'ın anlaşılmasında Sami Dillerinin gerçekten olmazsa olmaz bir ölçüt olup olmadığını ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Salih Akdemir, Sami Dilleri, Kur'an, Tefsir.

Salih Akdemir and the Role of Semitic Languages in the Understanding of the Quran

Abstract

Akdemir was an academician who worked in the field of Tafsir for years at Ankara University Faculty of Theology. During his last years of life, he brought up the importance of Semitic languages in the understanding of the Qur'an.

Determination of the root meanings for the words in the Quran in the period of its revelation is vital for the true understanding of the Quran. However, although a minority of scientists who draw attention to the importance of the issue made some suggestions, these suggestions were not sufficient according to Akdemir. Because Akdemir emphasized that Semitic languages are indispensable in determining the root meanings of words in the Qur'an. These thoughts of Akdemir were not only suggestions. On the contrary, he put his theory into practice with his master's and PhD studies while he was alive.

* Bu makale Dördüncü Uluslararası İsrail ve Yahudilik Çalışmaları Konferansı'nda sunulan bildirinin düzeltilmiş ve muhtevası geliştirilmiş bir çalışmadır. Yazar makalenin *Etik Kurul İzni* gerektirmediğini, makalede *çıkar çatışması* olmadığını ve makale için herhangi bir *maddi destek almadığını* beyan eder.

** Dr. Öğr. Üyesi. Pamukkale Üniversite İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri, Tefsir Anabilim Dalı, e-mail: murselahiska@gmail.com. Orcid No: 0000-0002-2928-0638.

We will briefly talk about Akdemir's life within the first section of this article. Then we will try to give some concise information about Semitic languages. After that, we will cover Akdemir's opinions on Semitic languages. Finally, we will try to present whether the Semitic languages are necessary in understanding the Qur'an.

Keywords: Salih Akdemir, Semitic Languages, Qur'an, Tafsir.

Structured Abstract: In order to understand the Qur'an accurately different studies have been done since the earliest of times. One of the most important among these studies is the science of tafsir (interpretation). When we look at the first period of tafsir studies, we see that most of them are linguistically oriented. This demonstrates the importance of determining the root meanings of the words in the Qur'an.

It is undeniable that words go through changes in their meanings over time. In this regard, words resemble living organisms. There is always a possibility that words will undergo semantic narrowing, semantic enlargement and transition of meaning. However, some words can preserve their root meanings for centuries as if challenging history. This is also true for the words in the Qur'an. For this reason, the necessity of such studies emerge in order to determine the meaning of the Qur'an at the time of its revelation and to understand it as the first addressees understood it. Therefore, diachronic semantic studies are inevitable. The most important of Akdemir's studies to understand the Qur'an is his work on determining the root meanings of the words in Qur'an through semantic languages. Akdemir had 15 graduate students investigate 20 different word roots in their graduate studies. In these studies, it was found that the word roots generally undergo semantic contraction, semantic expansion or semantic changes. Rarely, as a result of these studies we observe that roots such as "brk", "sbh", "kds", "hsb", "emn" and "kfr" have preserved their root meanings. The results of these studies have a vital importance in understanding the Qur'an. We believe that diachronic semantic studies are beneficial in determining the root meanings of the words in the Qur'an and therefore are essential in understanding of the Qur'an. However, it should be noted that such studies are more difficult than thought. Perhaps for this reason, no one has yet undertaken such a study after Akdemir. In fact, we did not come across such a research method before Akdemir.

Keywords: Salih Akdemir, Semitic Languages, Qur'an, Tafsir.

GİRİŞ

Kur'an, ilk nüzulünden itibaren etrafında insanları toplamayı başaran son ilahi vahiydir. Hz. Muhammed (s.a.v.) hayatta iken insanların onu anlamak için zorluk çekmediklerini söylememiz mümkündür. Nitekim en ufak bir kuşku duyduklarında bile hemen Fahr-i Kâinat'a sorarlardı. Onun darü'l bekâya irtihalinden sonra insanlar, Kur'an'ın anlaşılamadığı bir durumla karşılaştıklarında hemen Kur'an'ın nüzulüne şahit olan güzide sahabeye müracaat ediyordu. İlk dönem müfessirlerin Kur'an'ı dil ağırlıklı yöntemlerle yorumlamayı tercih ettiklerini görmekteyiz. Muhtemelen bunun ana gerekçesi sözlü hitap özelliğini taşıyan son ilahi vahyin bağlamının henüz canlı olmasıdır, diyebiliriz. Fakat vahyin nüzulünden sonra zaman geçtikçe bu yöntemin artık insanları tatmin etmekten uzak kaldığını, Kur'an'ın farklı yöntemlerle anlaşılması ve yorumlanması gerektiğini belirtmemiz gerekir. Buna binaen, günümüze kadar ulaşan tefsir külliyyatını incelediğimizde birçok yeni tefsir yöntemlerinin geliştiğini görürüz.

Bu aşamada belirtmek gerekir ki müfessirlerin kaleme aldıkları ilk çalışmaların neredeyse tamamı farklı sebeplerden dolayı günümüze kadar ulaşamamıştır. Dolayısıyla Kur'an'da geçen sözcüklerin nüzul döneminde taşıdıkları anlamları tespit

etme çabası bazı ilim adamlarını harekete geçirmiştir. Bu ilim adamlarının iddialarına göre mevcut çalışmalar, Kur'an'ın nüzul dönemindeki Arapçayı yansıtmaktan uzaktırlar. Dolayısıyla her biri bu sorunun çözümü için farklı çözümler önermektedirler.¹

Kur'an'da geçen sözcüklerin nüzul dönemindeki anlamlarını tespit etmeye çalışan ilk müfessirlerden birisi Emin el-Hûlî (1895-1966)'dir.² O, iddialı bir şekilde mevcut sözlüklerin Kur'an'ın nüzul dönemindeki Arapçaya ulaşmak için yeterli olmadığını şu sözleriyle vurgulamaktadır:

“Nitekim bu sahada sahip olduğumuz en büyük lügatlerden, İbn-i Manzur el-Mısri'nin “Lisanu'l- Arab”ı bile çağdaş lügatçilerin dediği gibi, zaman itibarıyla birbirine uygunluk arz etmeyen bilgilerin bir araya getirilmesi ile yazılmış olan bir eserdir. Bu sebeple, eserde, birbirlerinden birkaç asır farklı devirlerde yaşamış olan kimselerin metinleri yan yana zikredilmiştir. Mesela dördüncü hicri asrın başlarında yaşamış olan İbn Dureyd (ö. h. 321) ile hicri yedinci asrın başlarında yaşamış olan İbnü'l-Esir (ö. h. 606) yan yana zikredilerek, birincinin dil ile ilgili sözleri ile ikincinin dini sözleri mezcedilmeye çalışılmıştır... Yine mesela, “el-Kamusu'l-Muhit” bildiğimiz gibi, birbiriyle uyumlu olmayan, ayrı ayrı ve birbirine zıt kültürlere ait bilgilerin özetidir: Akli felsefi bilgilerden, ameli tıbbi bilgilere... Sonra lügavi edebi bilgilere, oradan da itikadî dini bilgilere kadar vb...”³

Emin el-Hûlî bu sorunun çözümü için her müfessirin bireysel çaba sarf etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Son çağın düşünürlerinden biri olan Düccane Cündioğlu da (1962-) benzer şekilde bu sorunu dile getirmektedir. Sözcüklerin anlam değişmelerine dikkat çeken Cündioğlu, dilin toplumsal bir olgu olduğuna vurgu yapmaktadır:

“dil, özü itibarıyla ‘toplumsal bir olgu’ olduğundan, gayr-ı şahsi bir nitelik taşır ve bu genel karakteri nedeniyle de belli bir zamana iktirarı yoktur. Dil zamanla birlikte yinelenir, yenilenir, gelişir, değişir, yerinde durmaz”⁴

Cündioğlu'nun iddiasına göre mevcut sözlükler, sözcüklerin tarih içerisinde geçirdikleri anlam değişimleri dikkate alınmaksızın tertip edilmiştir:

“Arap dilinin sözcük hazinesi, tarihsel değişime (kronolojik tahavvülâta) uygun olarak tespit edilmiş midir?” sorusunu yöneltmekte ve buna olumlu cevabın verilemeyeceğini söylemektedir. Zira ona göre “mevcut Arapça sözlükler incelendiğinde görülecektir ki, sözcüklerin anlamları ‘tarihsel değişiklikler’ dikkate alınarak tasnif edilmemiş, bilakis sözcüklerin anlam değerleri bu sözlüklerde gelişigüzel bir sıralamayla yer almıştır.”⁵

¹ Mürsel Ethem vd., *Kur'an ve Anlam* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2018), 13.

² Emîn el-Hûlî, *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, çev. Mevlüt Güngör (Ankara: Kur'ân Kitaplığı Yayınları, 2001), 94.

³ El-Hûlî, *Kur'ân Tefsirinde Yeni Bir Metod*, 94, 95.

⁴ Düccane Cündioğlu, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2011), 32.

⁵ Cündioğlu, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, 34-35.

Cündioğlu'nun önerisine göre bu eksikliği gidermenin tek yolu, raflarda tozlar içinde tahkik bekleyen sözlüklerin/eserlerin ilim dünyasına kazandırılmasıdır.

Salih Akdemir (1950-2014) kendisinden önce bu meseleye dikkat çeken Emin el-Hûlî ve Dücane Cündioğlu'na teşekkür etmekte ancak ileri sürdükleri teorilerin farklı açılardan eksik ve yetersiz olduğunu dile getirmektedir.⁶ Akdemir'e göre Kur'an'ın nüzul dönemindeki Arapçaya ulaşmanın yegâne yolu, Sami Dilleri ailesi vasıtasıyla art süremli semantik çalışmaların yapılmasıdır.⁷

Amerikalı şarkiyatçı, Kur'an ilimleri uzmanı Arthur Jeffery (1893-1959) "The Foreign Vocabulary of the Qur'an" isimli çalışmasında⁸ Kur'an sözlüğüne gereksinme duymaktadır. Ona göre, Eski ve Yeni Ahit'in sahip olduğu büyük ansiklopedik sözlüğe, Kur'an da sahip olmalıdır. Fakat Jeffery bunu gerçekleştirmek yerine Kur'an'ın aslının diğer semavi kitaplardan alındığını ispatlamak adına Kur'an'da geçen sözüm ona yabancı kelimeler üzerinde durmayı yeğlemiştir.

Bu kısa girişten sonra çalışmamızın ilk aşamasında Akdemir'in akademik hayatından kısaca bahsedeceğiz. Daha sonra Sami Dilleri ailesi hakkında öz bilgi sunmaya çalışacağız. Ardından da Akdemir'in söz konusu olan yöntemi üzerinde duracağız. Çalışmamızı Akdemir'in Sami Dilleri vasıtasıyla ulaştığı sonuçların değerlendirmesini yaparak tamamlayacağız.

1. Salih Akdemir ve Hayatı

Salih Akdemir 29 Ocak 1950 yılında Elazığ'da dünyaya geldi. İlköğretim ve lise eğitimini Bursa'da aldı. 1972 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Fransa'da Hukuk doktorası yaptı. 1977 yılında "İslam ve Roma Ceza Hukukunda Kasdî ve Kasdı Aşan Öldürme-Mukayeseli Tedkik" isimli doktorasını savundu. 1979 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tefsir anabilim dalında asistan olarak göreve başladı. 1982 yılında yardımcı doçent; 1984'te doçent ve 1989 yılında da profesör oldu.

Akdemir iki doktora sahiptir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ilkini Fransa'da İslam hukuku alanında yapmıştır. Diğerini ise üç yıllık bir profesörlük unvanına sahip iken 1992 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Prof. Dr. İsmail Cerrahoğlu danışmanlığında yapmıştır. Akdemir, Suudi Arabistan'da yaşadığı bir talihsizlik neticesinde aynı problemin tekrarlanmaması için tefsir branşında ikinci bir doktora yapmaya karar vermiştir.⁹

⁶ Ethem vd., *Kur'an ve Anlam*, 16.

⁷ Salih Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017), 6. Ayrıca bkz: Arthur Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an* (Leiden: Brill Yayınları, 2007), XIII-XV.

⁸ Arthur Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an* (Leiden: Brill Yayınları, 2007), XIII-XV.

⁹ Mehmet Akif Koç, "Prof. Dr. Salih Akdemir (1950-2014) Hocamızın Ardından", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 57:2 (2016), 172.

30'a yakın dille ilgilenen Akdemir'in 1990'lı yıllardan itibaren Sami Dillerine ilgi duymaya başladığını belirtmemiz mümkündür. 1999-2000 eğitim öğretim yılından itibaren yüksek lisans ve doktora öğrencileriyle Sami Dilleri içinde karşılaştırmalı semantik çalışmalar yapmış ve bu çalışmalarını son nefesine kadar sürdürmüştür.

2. Genel Hatlarıyla Sami Dilleri

Sami Dillerinin, Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın soyundan geldiğine inanılmaktadır. Son araştırmaların verilerine göre Sami Dilleri, Hami-Sami dil ailesinin olduğu sekiz kolu içinde en önemli olanıdır. Genellikle Afrika'nın kuzeyinde ve Ortadoğu'da konuşulan Sami dillerini başlıca dört ana öbeğe ayırabiliriz:

- 1) Akad, Babil ve Asur dillerini içeren Kuzey Çevre ya da Kuzeydoğu öbeği,
- 2) Eski Kenan, Amori (Amurru), Ugarit, Fenike ve Pön dilleriyle Aramca'yı, eski ve çağdaş Süryanice ve İbraniceyi içeren Kuzey Orta ya da Kuzeybatı öbeği,
- 3) Arapça ve Malta dilini içeren Güney Orta öbeği,
- 4) Güney Arapçasını ve Etiyopya'nın kuzeyinde konuşulan dilleri içeren (Ge'ez) Güney Çevre öbeği.¹⁰

Ayrıca belirtmek gerekir ki Sami Dillerinde prototip sorunu/tartışması mevcuttur. İlk ortaya atılan görüşe göre Sami Dillerinde İbranice'nin prototip özelliğine sahip olduğu vurgulanmaktadır. Fakat daha sonra ilim adamları, bu dilin prototip olma ihtimalini zayıf görmüşlerdir. Mevcut ve baskın görüşe göre Sami dil ailesinde Arapça prototip olma özelliğine sahiptir. Nitekim Arapça; gramer, harf, sözcük hazinesi ve daha birçok yönden diğer Sami Dillerine göre daha zengin ve gelişmiş bir dildir.¹¹

3. Kur'an'ı Anlamada Sami Dillerinin Rolü

Akdemir, hayatının son on dört yılını ağırlıklı olarak semantik çalışmalara adanmıştır. Bu meyanda Kur'an'da geçen bazı kökleri lisansüstü ve doktora öğrencilerine tez konusu olarak vermiştir. Bu tezlerden on tanesinde on iki kök kendisi hayattayken başarıyla savunulmuştur. Ayrıca danışmanlığını yaptığı beş tez ve bu tezlerde savunulan sekiz kök, vefatından sonra tamamlanarak savunulmuştur.¹² Şimdiki aşamada söz konusu çalışmaları kısaca tanıtmak ve tahlil etmek istiyoruz

3.1. "Emr" Kökünün Kök Anlamı Emretmek Değil Söylemektir

Görebildiğimiz kadarıyla Akdemir'in semantik alanında danışmanlık yaptığı ilk yüksek lisans tezi, "emr" köküyle alakalıdır.¹³ Oldukça önemli bir yere sahip olan "emr" kökünün tarih içerisinde anlam daralmasına uğradığını görmekteyiz. Mevcut

¹⁰ Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, 161.

¹¹ Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, 168 vd.

¹² Akdemir'in vefatından sonra geriye kalan lisansüstü öğrencilerin çalışmalarını Mesut Okumuş yürütmüştür.

¹³ Alie Aptourachman, *Vahiy Geleneğinde EMR Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002).

Arapça sözlükler, köke sadece emretmek/buyurmak anlamını verirken Alie Aptourachman'ın araştırması, kökün Sami Dillerinde "söylemek/anlatmak" anlamlarına geldiğini vurgulamaktadır. Alie, konuyla alakalı şu çarpıcı bilgilere yer vermektedir:

*"İlk dönem Arapça sözlükler dâhil olmak üzere incelediğimiz Arapça ve Türkçe sözlüklerin tümünde bu kökün asıl anlamı olarak "emretmek" kelimesi verilmektedir. Daha da önemlisi bu kökün asıl anlamı olan "dedi" kelimesine bu sözlüklerde hiçbir şekilde yer verilmemektedir. Bu durum, elbette ki Kur'an ayetlerinde geçen emr köküne verilen anlamları da etkilemiştir. Buna göre, incelediğimiz Kur'an ayetlerinden bir tanesi dışında, ele aldığımız çeviri ve tefsirlerde kelime kök anlamı ile anlamlandırılmamıştır. Biz ise Kur'an ayetlerini Arapça sözlüklerdeki karşılıkları yanında birinci ve ikinci bölümden elde ettiğimiz sonuçları da dikkate alarak yorumlamaya çalıştık ve emr kökünün, Kur'an-ı Kerim'de de birçok yerde "söylemek" anlamında olduğunu tespit ettik. Bunun yanında nasihat etmek, vaatte bulunmak, söz sahipleri, istişare etmek gibi anlamlarını da tespit ettik."*¹⁴

3.2. "Qre" Kökünün Kök Anlamı Okumak Değil Çağırmaştır

Mevcut Kur'an çevirileri,¹⁵ "qre" köküne "okumak" anlamını vermektedir. Fakat semantik çalışmalar, bu kökün kök anlamının "okumak" değil, "çağırma, davet etmek" olduğunu göstermektedir.¹⁶ Akdemir ve yüksek lisans öğrencisi Fatma Betül Çipiloğlu, "qre" kökünün Sami Dillerinde "çağırma", "davet etmek", "ilân etmek" olduğunu ve dolayısıyla Arap dilinde de benzer manayı taşıması gerektiğini iddia etmektedirler. Akdemir, bir televizyon röportajında¹⁷ "okumak" kelimesinin Türkçemizde "çağırma" ve "davet etmek" anlamlarını barındırdığından da söz etmektedir. "qre" kökünü çalışan Çipiloğlu ise araştırmasında şu sonuçlara ulaştığını dile getirmektedir:

*"İlk dönem Arapça sözlüklerde bile "qarae" kökünün ilk ve asıl anlamına rastlamak mümkün olmamıştır. Oysa sözcüğün kök anlamı olan "çağırma" anlamını Kur'an'da da koruduğu görülmektedir. Bu nokta, hemen hemen bütün Kur'an çevirilerinde göz ardı edilmiştir. İlk vahiy ve Kur'an'ın ilk emri olan "ikra" emrini, bütün Türkçe meallerde yapıldığı gibi yazılı bir şeyi mütalaa etmek olarak bilinen "oku" anlamı ile sınırlandırmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Kelimenin kök anlamı ve bu anlamla ilintili anlamlar (çağırma, ilân etmek), Kur'an'ın ilk emrinin anlaşılmasında daha uygun görünmektedir."*¹⁸

¹⁴ Aptourachman, *Vahiy Geleneğinde EMR Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, 162.

¹⁵ Genel olarak hemen hemen bütün dillerdeki Kur'an çevirilerini kastediyoruz.

¹⁶ Fatma Betül Çipiloğlu, *Vahiy Geleneğinde QRE Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 15.

¹⁷ Prof. Dr. Salih AKDEMİR - Sami Dillerin Kur'an'ı Anlamadaki Rolü, <https://www.youtube.com/watch?v=nrrPkBGb6r0>, (Erişim Tarihi: 09.11.2020).

¹⁸ Çipiloğlu, *Vahiy Geleneğinde QRE Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, 124.

3.3. Kök Anlamını Koruyabilen “Şhd” Kökünün Tahlili

Hatice Korkmaz'ın 2003'te başarıyla savunduğu “Vahiy Geleneğinde Şehede Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinden elde edilen verilere göre “şhd” kökü, Sami Dillerinde ortak bir manaya sahiptir ve anlam değişmesine uğramamıştır.¹⁹ Bu tür çalışmalar Kur'an'da geçen bazı kelimelerin zaman geçmesiyle beraber kök anlamlarını koruyabildiklerini göstermektedir.

3.4. “Vsy” Kökünün Kök Anlamı Tavsiye Etmek Değil Emretmektir

Yukarıda da belirtildiği gibi, “emr”ın kök anlamı emretmek/buyurmak değil, söylemektir. Akdemir'in de özellikle üzerinde durduğu gibi “emr” kökünün bugün sahip olduğu anlam, din adamlarının köke zorla yüklediği anlamdır. Aslında gerek Arapçada gerek Sami Dillerinin tamamında bu kökün anlamı, ‘söylemek’tir. Emretmek/buyurmak anlamına gelince, bu anlamı ifade etmek için kullanılan kök, *وصى/vsy/ וצי* köküdür. Kaderin şu cilvesine bakın ki, bugün Arapça, asıl emir ifade eden kökü ‘tavsiye, öneri’ için kullanırken, “öneri” ifade eden kökü de ‘emir’ için kullanmaktadır.²⁰

Ömer Müftüoğlu'nun 2004 yılında başarıyla savunduğu “Eski Ahit ve Kur'an'da Vsy Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi” başlıklı semantik çalışması ilk defa bu konuyu, doktora seviyesine taşımış bulunmaktadır. Müftüoğlu çalışması neticesinde şu tespitlerde bulunmaktadır:

“Vsy kökü hem Eski Ahitte hem de Kur'an'da “emretmek” temel anlamında kullanılmıştır. Eski Ahitte geçen 475 türev anlamdan 473 tanesinin “emretmek, emir” anlamına gelmesi, kökün ilk ve temel anlamının bu olduğunu ortaya koymaktadır. Kur'an'da bu kök anlam devam etmekle birlikte, daha özelleşerek kişinin hayattayken öldükten sonra uyulması için varislerine emretmek demektir. Kur'an'daki kullanımlar incelenirken vsy köklü kelimelerin “emretmek, emir” anlamında kullanıldığı ayetlerde, failde Allah'ın bizzat kendisi iken meal yazarlarının “vasiyet etti, vasiyet” şeklinde tercüme yaptıkları görülmüştür.”²¹

3.5. “Abd” Kökünün Kök Anlamı Kul Olmak Değil Çalışmaktır

“abd” kökü, anlam değişikliğine uğrayan köklerden birisidir. “Abd” kökü, Sami Dillerinde “yapmak”, “çalışmak” gibi manalara gelirken zaman içerisinde anlam daralmasına uğramış ve “boyun eğmek, itaat etmek, ibadet ve kölelik” gibi anlamlara gelmeye başlamıştır. 2004 yılında başarıyla doktora savunmasını yapan Nermin Akça, kökle alakalı şu açıklamalara yer vermektedir:

¹⁹ Hatice Korkmaz, *Vahiy geleneğinde Şehede kökünün semantik açıdan incelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003), 109 vd.

²⁰ Akdemir, *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*, 213.

²¹ Ömer Müftüoğlu, *Eski Ahid'de ve Kur'an'da VSY Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 329.

*“İbadet kavramı a-b-d kökünden türemiştir. A-b-d kökü ise Sami dillerinin genelinde (Arapça, İbranice, Süryanice) aynı seslerle ifade edilmektedir. Bu durum a-b-d kökünün asıl anlamının tespit edilmesinde son derece önemlidir.”*²²

Akça, bu değerlendirmelerinden sonra “abd” kökünün anlamının, İbranice ve Süryanice sözlüklerinde genel olarak “çalışmak, iş yapmak ve hizmet etmek” olduğunu belirtmektedir. Fakat bununla beraber bağlam bazen “ibadet etmek ve kölelik” anlamlarını da zorunlu kılmaktadır.²³

Akça, “abd” kökünün Eski Ahit’te 290 defa kullanıldığını ve “çalışmak, iş yapmak, insanlara veya Allah’a hizmet etmek, hizmetçi ve köle” gibi anlamlara geldiğini tespit etmiştir.²⁴

Akça, “abd” kökünün Arapça sözlüklerde ve Kur’an’da anlam daralmasına uğradığını söylemektedir. Bu önemli değerlendirmelerden sonra çalışmasını şu sözleriyle bitirmektedir:

*“Sonuç olarak insan halife sıfatını taşıyan özgür irade sahibi, yaptıklarından ve yeryüzünün ıslahından sorumlu, Allah’a gönülden itaat eden bir varlıktır. Köle değildir. İbadet de kölelik değil bilakis kişiyi özgürleştiren Allah’tan başkasına boyun eğmemeyi öğreten ve kişinin kendisini gerçekleştirmesini sağlayan bir olgudur.”*²⁵

3.6. Anlam Daralmasına Uğrayan “Alem” Kelimesinin Tahlili

Muhammet Karaosman 2006 yılında “Vahiy Sürecinde Alem Kelimesinin Semantik Tahlili” isimli yüksek lisans tezinde, daha önceki toplam beş tezde fiil kökleri araştırma konusu yapılmış iken bu alanda ilk defa bir ismi araştırma konusu yapmıştır.²⁶ Onun tespitlerine göre “Alem” kelimesi, Eski Ahit’te 169 yerde “ebediyen”, 13 yerde “eski”, bir yerde de “çoktan” anlamında olmak üzere toplam 183 kez kullanılmıştır. Rakamsal istatistikten de anlaşılacağı üzere Eski Ahit’te “Alem” kelimesi “dünya” anlamında hiç kullanılmamıştır. Modern İbranice sözlüklerinde “Alem” kelimesinin sözlük kullanımının daha geniş olduğu anlaşılmaktadır.

İncillerde “Alem” kelimesinin kullanımına gelince “dünya, insanlar, hayat, asla, ebediyen ve halk” gibi anlamlarıyla dikkatlerimizi çekmektedir. Esasen Süryanice sözlüklerinde “Alem” kelimesi “dünya” anlamının daha belirgin bir şekilde ortaya çıktığını belirten Karaosman, söz konusu kelimenin hem İbranice sözlüklerine hem de Eski Ahit’e oranla bir anlam genişlemesine uğradığını belirtmektedir.²⁷

²² Nermin Akça, *Vahiy Geleneğinde ABD Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004), 273.

²³ Akça, *Vahiy Geleneğinde ABD Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, 274-275.

²⁴ Akça, *Vahiy Geleneğinde ABD Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, 274.

²⁵ Akça, *Vahiy Geleneğinde ABD Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*, 277.

²⁶ Muhammet Karaosman, *Vahiy Sürecinde Alem Kelimesinin Semantik Tahlili* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006).

²⁷ Karaosman, *Vahiy Sürecinde Alem Kelimesinin Semantik Tahlili*, 95.

Arapça sözlüklerde “Alem” kelimesi anlam daralmasına uğramış ve artık “ebediyen” kök anlamını kaybetmiştir. “Alem” kelimesi Kur'an'da 42 defa, “rabbül-alemin” şeklinde isim tamlaması formu da eklendiğinde toplamda 73 defa geçmektedir.²⁸ Karaosman, “Alem” kelimesinin Kur'an'daki kullanımını ve anlamları hakkında şunları dile getirmektedir:

“Buna göre “Alem” kelimesi Kur'an-ı Kerim'de “dünya, insanlar, halklar ve ebediyen” anlamlarında kullanılmıştır. Kelimenin asıl anlamı olan “ebediyen” şeklinde çevirisi bir-iki çeviri dışında kullanılmamaktadır. Bu çeviriler de sadece bir ayetle sınırlıdır. Biz çalışmamızda kelimenin asıl anlamı olan “ebediyen” anlamını birden çok ayette kullanmaya çalıştık. “Alem” kelimesi Kur'an-ı Kerim'de “insanlar ve halklar gibi değişik anlamlar kazanmasıyla birlikte Eski Ahit ve Yeni Ahit'teki “eski, çoktan, asla, hayat ve ezel gibi anlamlarını kaybetmiştir”²⁹

3.7. Kök Anlamlarını Koruyabilen “Brk, Sbh, Kds” Köklerin Tahlili

Mutlu Türkmen, 2007 yılında “Kur'an-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes'te “brk”, “sbh” ve “kds” Köklerinin Semantik İncelemesi” başlıklı doktora tezini başarıyla savunmuştur.³⁰ Türkmen'in araştırması, söz konusu “brk, sbh, kds” köklerinin günümüze kadar anlam değişikliğine uğramadan kök anlamlarını muhafaza ettiğini göstermektedir.³¹

3.8. Anlam Daralmasına Uğrayan “Hak” Kökünün Tahlili

Mustafa Kumru'nun yüksek lisans tezinde tespit ettiği verilere göre “hak” kökü, Eski Ahit'teki kök anlamını (kural, yasa, gelenek, antlaşma, pay, sınır, süre, yönetici, miktar, yazmak) koruyabilmiştir. İncillerdeki “hak” kökünün “yasa, yasal, yasa koyucu, nikâh akdi (yasa), kural, ilke, gelenek (töre), yetki” gibi anlamlara geldiğini söyleyen Kumru, Süryanicede de “gerçek, yasa, hareket, pay” anlamlarına geldiğini ve dolayısıyla Yeni Ahit'te anlam daralmasına uğradığını ama anlam kaymasına uğramadığını belirtmektedir.³²

Söz konusu kökün Kur'an'da “gerçek, gerçekleşmek, doğru, layıkıyla, gereği gibi, borç, alacak, kesinleşmek, pay” gibi anlamlarda kullanıldığını görmekteyiz.³³ Bununla beraber “hak” kökünün Arapça sözlüklerde “batılın zıttı; hakikat, mecazın zıttı; gerçek, doğru, sabit olma, kesin, Allah'ın ismi ve sıfatı, egemenlik, İslam, ölüm, diriliş, ilim, adalet, hikmet, mal, bayrak, kıyamet, pay” gibi anlamlara geldiği tespit

²⁸ Muhammed Fuâd Abdülbâkî, *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-kerîm*. (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, 1945), 469 vd.

²⁹ Karaosman, *Vahiy Sürecinde Alem Kelimesinin Semantik Tahlili*, 96.

³⁰ Mutlu Türkmen, *Kur'ân-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te “BRK”, “SBH” ve “KDS” Köklerinin Semantik İncelemesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007).

³¹ Türkmen, *Kur'ân-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te “BRK”, “SBH” ve “KDS” Kökleri*, 318 vd.

³² Mustafa Kumru, *Vahiy Sürecinde Hak Kökünün Semantik Açından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 97.

³³ Kumru, *Vahiy Sürecinde Hak Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*, 77 vd.

edilmiştir.³⁴ Kumru, çalışmasında “hak” kökünün Arapçada anlam daralmasına uğradığını ve Eski ve Yeni Ahit’teki birçok anlamını kaybettiğini belirtmektedir:

“Bu bölümde hak kökünün Eski ve Yeni Ahit’teki birçok anlamını kaybettiğini gördük. Kur’an-ı Kerim’de hak kelime kökünün en çok kullanıldığı anlamlar; “gerçek, gerçekleşmek ve doğru” dur. Hak kökünün Süryanice sözlüklerdeki “gerçek, hakikat” anlamları Kur’an-ı Kerim’de de kullanılan ağırlıklı anlamdır. Hak kökünün “pay” anlamı ise; Eski Ahit, Süryanice sözlükler, Kur’an-ı Kerim, Arapça, Türkçe-Arapça ve Arapça-Türkçe sözlüklerde değişmeyen ve yıllara meydan okuyan tartışmasız tek anlamıdır. Sonuç olarak; hak kelime kökü her ne kadar, Kur’an-ı Kerim’de; Eski ve Yeni Ahit’teki birçok anlamını kaybetmiş olmasına rağmen, tam anlamıyla bir anlam kaymasına uğramamış, ancak bir anlam daralması yaşamıştır.”³⁵

3.9. Anlam İyileşmesine Uğrayan “Hnf” Kökünün Tahlili

Elif Arslan’ın doktora tezindeki savunmasına göre “hnf” kökünün anlamı İbranice sözlüklerde ve Tanakh’ta “yoldan çıkmak” olmasına rağmen “kirlenmek”, “dinsiz olmak”, “pohpohlamak, yalakalık yapmak” gibi anlamlara da gelebilmektedir. Bununla beraber Marcus Jastrow’un sözlüğünde köke verilen ilk anlamın “yoldan çıkmak” olması dikkat çekici ve çok önemli olduğu vurgulanmaktadır.³⁶ Zamanla Arapça sözlüklerde kökün sahip olduğu “yoldan çıkmak” anlamı kaybolmuştur. Fakat “hnf” kökü, “meyletme” anlamında bugün de varlığını sürdürmektedir. Nitekim Arapçada ayaktaki bir eğriliği/sakatlığı anlatmak için “hnf” kökü kullanılmaktadır. Bu noktada akla ilk gelen “o zaman bu kelime neden ve nasıl Hz. İbrahim için ‘doğru yolda olan’ anlamında kullanılabilmiştir?” sorusuna Arslan, şu şekilde cevap vermektedir:

“Hnf kökünün Hz. İbrahim’le ilgisi ise inançlarını reddetmesi sebebiyle, içinde yaşadığı toplumun kendisini “yoldan çıkmış, sapkın” yani “haniif” olarak nitelemesidir. Böylece Hz. İbrahim’e sıfat olan bu kelime, zamanla anlam iyileşmesine uğramıştır. Ancak bu iyileşme sonucunda kelime, “Müslüman”, “istikamet üzere olan” vb. anlamlara değil; “yanlış inançları reddeden, sahte ilahları inkâr eden” vb. anlamlara gelmiş olmalıdır. Zira ikinci sırada yer verdiğimiz anlamlar, “hnf” kökünde var olan olumsuz vurguyu taşımaktadırlar. Kavramdaki bu olumsuz vurgu göz önünde bulundurulduğunda gerçek bir iman her şeyden önce bütün sahte ilahları ve yanlış inançları reddetmekle mümkün olacağı da gözden kaçırılmamış olacaktır.”³⁷

3.10. Anlam Genişlemesine Uğrayan Slm Kökünün Tahlili

Bochra Refas, “Kur’an-ı Kerim ve Kitâb-ı Mukaddes’te ‘slm’ Kökünün Semantik İncelemesi” isimli yüksek lisans tezinde Sami Dillerini de dikkati nazara alarak

³⁴ Kumru, *Vahiy Sürecinde Hak Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*, 65 vd.

³⁵ Kumru, *Vahiy Sürecinde Hak Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*, 98.

³⁶ Elif Arslan, *Vahiy Sürecinde HNF kökünün Semantik Açından İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012), 238.

³⁷ Arslan, *Vahiy Sürecinde HNF kökünün Semantik Açından İncelenmesi*, 240.

çalışmasını gerçekleştirmiştir.³⁸ Bu amaçla araştırmada diachronic (art süremlî) semantik yöntemi kullanılmış, materyal olarak ise Kur'an'la birlikte Kitâb-ı Mukaddes'e, bu kitapların tefsirlerine ve sözlüklere başvurulmuştur. Araştırma çerçevesinde Sâmi dil geleneği bir bütün olarak görülmüş ve bu çerçevede kutsal metinlere kaynaklık eden dillerin tümü kullanılmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde semantik bilimi ve Sâmi dilleri ile ilgili teorik bilginin yanı sıra bunların Kur'an tefsirinde kullanılmasının önemi üzerinde durulmuştur. Araştırmanın ikinci bölümünde ise Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te "slm" kökünün kullanımlarına yer verilmiş ve bu kullanımların, bu kitapların ifade edildiği diller olan İbranice, Süryanice, Latince ve Yunanca dillerindeki anlam alanları belirlenmeye çalışılmıştır.³⁹

Araştırmanın üçüncü bölümünde ise Kur'an'daki kökün kullanımları ile tefsir geleneğinde bu kullanımlarla ilgili ayrıntılı tartışmalara yer verilmiştir. Bu bölümde ayrıca Osmanlıca ve Türkçe sözlüklere de başvurularak Türkçeye aktarımı esnasında anlam değişimi olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise "slm" kökü ile ilgili genel bir değerlendirme yapılarak bu kökün karşılık bulduğu anlam sahası ve bu sahadaki başlıca terimlerin anlamları üzerinde durulmuştur.⁴⁰

Çalışmanın neticesinde "slm" kökünün "İslâm, Müslüman ve es-Selâm" gibi anlamlarıyla bir anlam genişlemesine uğradığını belirtebiliriz.

3.11. Anlam Genişlemesine Uğrayan "Zky" ve "Sdk" Köklerinin Tahlili

Mustafa Harput 2015'te "Vahiy Sürecinde "Zky" ve "Sdk" Köklerinin Art Süremlî (Diachronic) Semantik İncelemesi" başlıklı doktora tezinde "zky" ve "sdk" köklerini incelemiştir.⁴¹ Harput'un tespitine göre "zky" kökünün kök anlamı, "ağaç ve sarmaşıkları budamak"tır. Bununla beraber "zky" kökünün "bir şeyi gereksiz ve kötü şeylerden temizlemek, arındırmak" yani "temizlemek, arındırmak, temizlik ve temiz" gibi anlamlarla kök anlamını eski zamanlardan beri muhafaza ettiği bildirilmektedir.⁴²

Kur'an'da "zky" kökünün başka anlamlarda kullanıldığını da görmekteyiz. Şöyle ki, "zky" kökü, Kur'an'ın nüzülüyle beraber "artmak, çoğalmak, büyümek, gelişmek, zekât" gibi yeni anlamlar kazanmış ve böylece anlam genişlemesi gerçekleşmiştir.⁴³

³⁸ Bochra Refas, *Kur'an-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te 'Slm' Kökünün Semantik İncelemesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014).

³⁹ Refas, *Kur'an-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te 'Slm' Kökünün Semantik İncelemesi*, 62-87.

⁴⁰ Refas, *Kur'an-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te 'Slm' Kökünün Semantik İncelemesi*, 87 vd.

⁴¹ Mustafa Harput, *Vahiy Sürecinde "Zky" ve "Sdk" Köklerinin Art Süremlî (Diachronic) Semantik İncelemesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015).

⁴² Harput, *Vahiy Sürecinde "Zky" ve "Sdk" Köklerinin Art Süremlî (Diachronic) Semantik İncelemesi*, 373.

⁴³ Harput, *Vahiy Sürecinde "Zky" ve "Sdk" Köklerinin Art Süremlî (Diachronic) Semantik İncelemesi*, 375.

“sdk” kökü de asırlardan beri “doğruyu konuşmak, doğru olmak, doğruluk, dürüstlük, doğru” gibi anlamlarda kullanılmıştır. Yani söz konusu kök anlamını korumuştur. “Sdk” kökü tıpkı “zky” kökü, gibi Kur’an’ın nüzulüyle beraber “mehir ve zekât” gibi anlamlarda kullanılmış dolayısıyla bir anlam genişlemesine uğramıştır.⁴⁴

3.12. Anlam Genişlemesine Uğrayan “Rûh-Nefs” Köklerinin Tahlili

Yusuf Topyay, 2016’da “Vahiy Sürecinde “rûh” ve “nefs” Sözcüklerinin Semantik Açıdan İncelenmesi” isimli doktora çalışmasını başarıyla savunmuştur. Tez jürisinde de yer aldığımız çalışma, “ruh” ve “nefs” köklerini semantik açıdan inceleme konusu yapmıştır.⁴⁵

“Ruh” kavramının isim kullanımlarını Tanakh, İnciller ve Kur’an-ı Kerim’de incelediğimizde bu kavrama; “hayat kaynağı, hayati unsur, yaşam soluğu, bedene hayat veren şey, nefes, nefis, kişi, ilham, vahiy, ilahi güç, nebevi ruh, manevi ruhsal varlık, ruhu'l-kudüs, rüzgâr” gibi anlamların verildiğini tespit edilmektedir.⁴⁶

“Ruh” kavramı sadece Arapça sözlükler ve Kur’an sözlüklerinde var olup İbranice ve Süryanice sözlüklerde bulunmamaktadır. “Ruh” kelimesine Kur’an’da (“Şura 42/52); merhamet, rahmet, yardım (Yusuf 12/87); rızık, çocuk, reyhan, hoş kokulu bitkiler (Vakıa 56/89); güç, kuvvet, zafer, galibiyet ve devlet (Enfal 8/46)” gibi anlamların verildiği görülmektedir. Bunun sebebinin ise bu anlamların Kur’an’la beraber kullanılmalarından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.⁴⁷

“Nefs” kavramının Tanakh, İncil ve Kur’an-ı Kerim’de kullanılma sıklığı incelendiğinde, Tanakh’ta 686 kez tekrar ettiği görülmektedir. İncil’de bu kavramın kullanım sıklığı 417, Kur’an-ı Kerim’de ise 298’dir. Tanakh, İncil ve Kur’an-ı Kerim’de toplamda 1401 kez geçen bu kavramın en fazla Tanakh (686), ikinci olarak İncil (417) ve son olarak da Kur’an-ı Kerim’de (298) ve toplamda 1401 defa kullanıldığı açıktır.⁴⁸

“Nefs” kavramının isim formu kullanımlarını Tanakh, İnciller ve Kur’an-ı Kerim’de, incelediğimizde, bu kavrama hemen hepsinde; “hayatiyet veya canlılık unsuru, yaşam soluğu, hayat, ruh, can, kişi, öz, kalp, beden, akıl, nefes, esinti, mola, mühlet, istek” gibi anlamların verildiğini tespit edilmektedir.⁴⁹

“Nefs” ve “ruh” kavramlarına verilen; “sabahın ağarması, su, nifas/doğum kanı, doğan çocuk, Kur’an, merhamet, rahmet, rızık, çocuk, reyhan, hoş kokulu bitkiler” gibi anlamların, sadece Arapça sözlükler ve Kur’an sözlüklerinde bulunup İbranice,

⁴⁴ Harput, *Vahiy Sürecinde “Zky” ve “Sdk” Köklerinin Art Süremlisi (Diachronic) Semantik İncelemesi*, 377.

⁴⁵ Yusuf Topyay, *Vahiy Sürecinde “Rûh ve Nefs” sözcüklerinin Semantik Açıdan İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016).

⁴⁶ Topyay, *Vahiy Sürecinde “Rûh ve Nefs” sözcüklerinin Semantik Açıdan İncelenmesi*, 59-99.

⁴⁷ Yusuf Topyay, “Vahiy Geleneğinde “Ruh” Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik İncelemesi”, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1:1 (2015), 117-118.

⁴⁸ Topyay, *Vahiy Sürecinde “Rûh ve Nefs” sözcüklerinin Semantik Açıdan İncelenmesi*, 324-325.

⁴⁹ Topyay, *Vahiy Sürecinde “Rûh ve Nefs” sözcüklerinin Semantik Açıdan İncelenmesi*, 345-346.

Süryanice ve Yunanca sözlüklerde bulunmamasını ise bu anlamların Kur'an'daki kullanımlarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.⁵⁰

Kur'an-ı Kerim'de merkezi bir öneme sahip olan "nefs" ve "ruh" un Tanakh'tan bu yana genel olarak anlamını korumuş kavramlar olduğunu ancak Kur'an-ı Kerim'le beraber anlam genişlemesine uğradıklarını söyleyebiliriz.

3.13. Kök Anlamını Koruyabilen "Hsb" Kökünün Tahlili

"Tevrat, İnciller ve Kur'an'da "hsb Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinde Tevrat'ta "hsb" kökü ve türevlerinin anlamları tespit edilmiştir. İncil'de "hsb" kökü ve türevlerinin anlamları Yunanca (Septuagint), Süryanice ve Latince metinlerde araştırılmış ve bu araştırma Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncil'leriyle sınırlı tutulmuştur. "hsb" kökü ve türevlerinin Kur'an'da hangi anlamlarda kullanıldığı ortaya konulmuştur. Son olarak "hsb" kökünün her üç kutsal metnin muhtevasında yerleşmiş olan anlamlar karşılaştırılmıştır. "hsb" kökü Tevrat'ta 257 defa, İncil'lerde 67 defa, Kur'an'da da 109 defa geçmektedir. Her üç Kitap'ta "hsb" kökü *düşünmek, saymak, sanmak, zannetmek, hükmetmek, hesaplamak* anlamlarında kullanılmıştır.⁵¹ Saida Saipova'nın tespitlerine binaen "hsb" kökünün en çok rasyonel düşünceye hitap eden bir mahiyeti vardır.

3.14. Kök Anlamını Koruyabilen "Emn" ve "Kfr" Köklerinin Tahlili

Hatice Nuray Şahin, hazırladığı "Vahiy Sürecinde E/M/N ve K/F/R Kökleri Üzerine Semantik Çalışma" adlı yüksek lisans tezinde Kur'an'ın anahtar sözcükleri olan *iman* ve *küfür* kavramlarını eş süremlili ve art süremlili semantik metotla incelemiştir. Şahin, "Emn" kökünün asıl anlamının "emniyet ve güven içinde olmak" olduğunu; "iman etmek inanmak, güvenmek, büyütme, bakıcılık yapmak, sütannelik yapmak" gibi anlamların hep bu "emniyet içinde olmak" ile alakalı olduğunu söylemektedir.⁵²

"Kfr" kökünün asıl anlamı ise "bir şeyin üzerini örtmek"tir. "Çiftçinin tohumun üzerini örtmesi, gerçeklerin üzerini örtülmesi, Allah'ın günahların üzerini örtmesi, bağışlaması, kefarete, bedel" gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kâfir sözcüğü, "bile bile hakikatlerin üzerini örten" anlamındadır. Kur'an-ı Kerim'de aynı kalıp çiftçiler için de kullanılmıştır.⁵³

Sonuç olarak İlahi metinlerin başat kavramları olan iman ve küfür kelimeleri, kök anlamlarını olduğu gibi korumaktadır, diyebiliriz.

⁵⁰ Topyay, *Vahiy Sürecinde "Rûh ve Nefs" sözcüklerinin Semantik Açıdan İncelenmesi*, 347.

⁵¹ Saida Saipova, *Tevrat, İnciller ve Kur'an'da H-S-B Kökünün Semantik Açıdan İncelenmesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 13 vd.

⁵² Hatice Nuray Şahin, *Vahiy Sürecinde E/M/N ve K/F/R Kökleri Üzerine Semantik Çalışma* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 76.

⁵³ Şahin, *Vahiy Sürecinde E/M/N ve K/F/R Kökleri Üzerine Semantik Çalışma*, 76.

3.15. “Rdy” Kökünün Tahlili

Ramazan Ünsal, 2018’de “Yahudi Kutsal Kitabı, Yeni Ahit ve Kur’an-ı Kerim’de rdy kökünün Art Süremlî Semantik İncelemesi” başlıklı yüksek lisans tezini başarıyla savunmuştur.⁵⁴ “Rdy” tarihi süreç içerisinde anlam değişikliğine uğramadan İlahî vahiylerde anlamını korumuş bir kök olarak karşımıza çıkmaktadır. Ünsal’ın araştırmasına göre “rdy” kökünün kök anlamı, “kabul etmek, memnun olmak” şeklinde olduğu tespit edilmiştir.⁵⁵

Salih Akdemir’in Sami Diller aracılığıyla Kur’an’daki kelimelerin nüzul dönemindeki anlamlara yani kök ve asıl anlamına ulaşma yöntemi, dikkatimizi çekmektedir. Bilindiği üzere sözcüklerin, canlı birer organizmalar gibi zaman içerisinde anlam değişikliğine uğramaları ihtimal dâhilindedir. Bundan dolayı Kur’an’da geçen sözcüklerin kök anlamını tespit etmek, onu doğru anlamının olmazsa olmaz şartlarından birisidir. Yukarıda ele alınan yirmi farklı kökün Akdemir’in önerdiği yöntemle tahlil edilmesi ile beraber elde edilen sonuçların, tefsir ilmine ve Kur’an’ın anlaşılmasına katkı sunduğunu belirtmemiz gerekir.

SONUÇ

Kur’an’ın doğru anlaşılması için en erken dönemlerden itibaren farklı çalışmalar kaleme alınmıştır. Bu çalışmalar arasında en önemlilerden biri de tefsir ilmidir. Tefsir faaliyetlerinin ilk dönemine baktığımızda dilsel ağırlıklı olduğunu görmekteyiz. Bu da bize Kur’an’da geçen kelimelerin kök anlamlarını tespit etmenin önemini göstermektedir.

Zamanla kelimelerin anlam değişimine uğramaları yadsınamaz bir durumdur. Kelimeler, tıpkı canlı organizmalar gibidir. Kelimelerin anlam daralmasına, anlam genişlemesine uğraması ve yeni bir anlama geçişi, her zaman ihtimal dâhilindedir. Bununla beraber bazı sözcükler tarihe meydan okurcasına kök anlamlarını asırlarca koruyabilmektedir. Bu durumun, Kur’an’da geçen sözcükler için de geçerli olduğunu söylememiz gerekir. Bu nedenle Kur’an’ın nüzul dönemindeki anlamını tespit etmek, onu ilk muhatapların anladığı gibi anlamak için bu tür çalışmaların gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Buna binaen art süremlî semantik çalışmalar da kaçınılmaz olmaktadır.

Akdemir’in Kur’an’ın anlaşılması için yaptığı çalışmaların içinde belki de en önemlisi, Sami Dilleri vasıtasıyla Kur’an’da geçen kelimelerin kök anlamlarının tespit edilmesidir, diyebiliriz. Akdemir, on beş öğrencisine yaptırdığı yüksek lisans ve doktora tezinde yirmi kökü incelemiştir. Söz konusu çalışmalarda ilgili köklerin genelde anlam daralmasına, anlam genişlemesine veya anlam değişimlerine uğradıkları tespit edilmiştir. Nadiren de olsa, bu çalışmaların neticesinde “brk”, “sbh”,

⁵⁴ Ramazan Ünsal, *Yahudi Kutsal Kitabı, Yeni Ahit ve Kur’an-ı Kerim’de RDY kökünün Art Süremlî Semantik İncelemesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018).

⁵⁵ Ünsal, *Yahudi Kutsal Kitabı, Yeni Ahit ve Kur’an-ı Kerim’de RDY kökünün Art Süremlî Semantik İncelemesi*, 100.

“kds”, “hsb”, “emn” ve “kfr” gibi köklerin kök anlamlarını muhafaza etmiş olduklarına şahit oluyoruz. Bu tespitlerin, Kur'an'ın anlaşılmasında hayati bir öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Kur'an'da yer alan sözcüklerin kök anlamlarını tespit etmede art süremlili semantik araştırmaların faydalı olduğu ve bundan dolayı da bu çalışmalara devam edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bununla birlikte bu tür çalışmaların zannedildiğinden daha zor olduğunu belirtmemiz gerekir. Belki de bundan dolayı Akdemir'den sonra henüz hiç kimse bu tür bir çalışmayı üstlen(e)memiştir. Zaten Akdemir'den önce de böyle bir araştırma yöntemine rastlamadığımızı itiraf etmemiz gerekir

KAYNAKÇA

- Abdülbâkî, Muhammed Fuâd. *el-Mu'cemü'l-müfehres li-elfâzi'l-Kur'âni'l-kerîm*. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Misriyye, 1945.
- Akça, Nermin. *Vahiy Geleneğinde ABD Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Akdemir, Salih. *Kur'an'a Dilbilimsel Yaklaşımlar*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2017.
- Aptourachman, Alie. *Vahiy Geleneğinde EMR Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- Arslan, Elif. *Vahiy Sürecinde HNF kökünün Semantik Açından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.
- Cündioğlu, Düccane. *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2011.
- Çipiloğlu, Fatma Betül. *Vahiy Geleneğinde QRE Kökünün Semantik Açından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- El-Hûlî, Emîn. *Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod*. çev. Mevlüt Güngör. Ankara: Kur'an Kitaplığı Yayınları, 2001.
- Ethem, Mürsel vd. *Kur'an ve Anlam*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- Harput, Mustafa. *Vahiy Sürecinde “Zky” ve “Sdk” Köklerinin Art Süremlili (Diachronic) Semantik İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Jeffery, Arthur. *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*. Leiden: Brill Yayınları, 2007.
- Karaosman, Muhammet. *Vahiy Sürecinde Alem Kelimesinin Semantik Tahlili*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Koç, Mehmet Akif. “Prof. Dr. Salih Akdemir (1950-2014) Hocamızın Ardından”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 57:2 (2016), 167-173.

- Korkmaz, Hatice. *Vahiy geleneğinde Şehede kökünün semantik açıdan incelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
- Kumru, Mustafa. *Vahiy Sürecinde Hak Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Müftüoğlu, Ömer. *Eski Ahid'de ve Kur'an'da VSY Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- Prof. Dr. Salih AKDEMİR - Sami Dillerin Kur'an'ı Anlamadaki Rolü, <https://www.youtube.com/watch?v=nrrPkBGb6r0>, (Erişim Tarihi: 09.11.2020).
- Refas, Bochra. *Kur'an-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te 'Slm' Kökünün Semantik İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Saipova, Saida. *Tevrat, İnciller ve Kur'an'da H-S-B Kökünün Semantik Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Şahin, Hatice Nuray. *Vahiy Sürecinde E/M/N ve K/F/R Kökleri Üzerine Semantik Çalışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Topyay, Yusuf. "Vahiy Geleneğinde "Ruh" Kavramının Artzamanlı (Diachronic) Semantik İncelemesi". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1:1 (2015).
- Topyay, Yusuf. *Vahiy Sürecinde "Rûh ve Nefs" sözcüklerinin Semantik Açısından İncelenmesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Türkmen, Mutlu. *Kur'an-ı Kerîm ve Kitâb-ı Mukaddes'te "BRK", "SBH" ve "KDS" Köklerinin Semantik İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.
- Ünsal, Ramazan. *Yahudi Kutsal Kitabı, Yeni Ahit ve Kur'an-ı Kerim'de RDY kökünün Art Süremler Semantik İncelemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018.